

POCHOD K SLAVNOSTI SHAKESPEAROVĚ náleží ke skladbám, jimiž je nerozlučně spojeno jméno Bedřicha Smetany s počátky Umělecké besedy, prvního, počátkem r. 1863 založeného českého spolku, sdružujícího umělce hudební, výtvarné i literární. Smetana, který se v květnu r. 1861 vrátil ze Švédska do Prahy, rozvinul zde hned v několika směrech intenzivní veřejnou činnost, ať již šlo o vystoupení koncertní, kde se uplatňoval jako klavírista, dirigent a sbormistr, činnost kritickou, skladatelskou či organizační; vážnosti, jíž si za krátkou dobu od svého návratu do vlasti vydobyl, byl dán výraz tím, že byl zvolen prvním předsedou hudebního odboru Umělecké besedy. Již v přípravném období spolkovém přispěl k družné zábavě scházejících se umělců svými drobnými předehrami k loutkovým hrám Matěje Kopeckého, Doktor Faust (1862) a Oldřich a Božena (1863). Jsou-li toto jen pouhé hříčky, *Pochod k slavnosti Shakespearově* z r. 1864 je už projevem slavné epochy Umělecké besedy, která právě shakespearovskou slavností vkročila zvláště významně i okázale na veřejnost.

Hned od založení Umělecké besedy se uplatňovaly mezi jejími členy snahy, aby spolek předstoupil před veřejnost velkou reprezentační produkcí, která by zdůraznila význam a cíle spolku. Na návrh novináře Josefa Baráka rozhodnuto uspořádat v dubnu 1864 slavnost k 300. výročí narození Williama Shakespeara. K mimořádnému měřítku připravované slavnosti vedla české umělce jistě i snaha překonat nedávnou Schillerovu slavnost, kterou uspořádali pražští Němci. I když české kruhy tehdy slavnost ignorovaly, zanechal v nich jistě osten pochodňový průvod Prahou, který uspořádali Němci za zvuku „Schillerova slavnostního pochodu“, jež ze Schubertových melodií sestavil a instrumentoval kapelník Johann Hopf. Snad proto pomýšleno zpočátku na to, aby při české slavnosti Shakespearově bylo použito Mendelssohnova pochodu z hudby ke Snu noci svatojanské, nejznámějšího snad zhudebnění námětu shakespearovského.

Shakespearovská slavnost nebyla ovšem jen projevem národnostního vzdoru — byla okázalým nástupem mladé generace umělců, která jí manifestovala nejen svou nově dosaženou organizační jednotu, ale i společnou jednotící myšlenku nastupujícího novoromantismu. Slavnost měla ovšem svůj přísně národní ráz, ale tím, že byla určena oslavě největšího dramatika všech dob, byla zároveň i přiznáním spojených českých umělců, představitelů politicky utlačovaného národa, k velkému umění světovému.

Lví podíl na uskutečnění slavnosti, pořádané za nadšeného zájmu obecnosti 23. dubna 1864 v Novoměstském divadle, měl vedle malíře Karla Purkyně, jehož úkolem bylo vyřešení většiny výtvarných problémů, právě Bedřich Smetana, jemuž svěřeno vedení složky hudební. Jemu připadlo v prvním oddíle slavnosti řízení Berliozovy dramatické symfonie Romeo a Julie; po druhém oddílu, s proslovem J. Ervína Špindlera a živými obrazy, provázenými hudbou Viléma Blodka, byl třetí oddíl vyvrcholením slavnosti: prostorným jevištěm

Novoměstského divadla procházel za zvuků Smetanova pochodu velkolepý průvod půltřetího sta osob, maskovaných podle postav z veškerých dramatických děl Shakespearových. Spolu se zástupci národů holdovali pak účastníci pochodu před velkou bustou Shakespearovou, umístěnou v pozadí scény.

O nahrazení původně proponovaného pochodu Mendelssohna novou původní skladbou bylo rozhodnuto patrně krátce před slavností, neboť Smetana dopsal svou partituru až 17. dubna, necelý týden před provedením. Svůj nárok na to, aby právě jemu byl svěřen čestný úkol representovat i tvořivě českou hudbu při Shakespearově slavnosti, nemusel ovšem autor symfonické básně Richard III. i smělého, avšak nedokončeného náběhu ke Scéně z Mackbetha zvláště dokazovat. Jako základního hudebního prvku použil dvojtaktí, jež si zaznamenal kdysi v roce 1853 v souvislosti s náčrty k připravované symfonii. Z tohoto nepatrného zárodku vybudoval mohutný, lapidární pochod, který měl všechny vlastnosti, aby při příležitosti tak slavnostní důstojně representoval novou rodící se českou hudbu, jež v té chvíli již stála a padala se jménem Smetanovým. Svým velkorysým elánem, širokodechou melodikou, heroicky klidnou, ale přece i vášnivou slavnostností, stejně jako svým průbojným hudebním výrazem poukazuje pochod zřetelně na autora prvních symfonických básní — Richarda III., Valdštýnova tábora i Hakona Jarla —, svou neproblematickou jasností a veskrze kladným výrazem prozrazuje pak šťastné sebevědomí a jistotu skladatele, který našel svůj národní životní cíl, jemuž už bude sloužit a k jehož uskutečnění je i slavnost Shakespearova a Smetanova účast na ní významným příspěvkem.

Vysokou hodnotu Shakespearova pochodu ocenila i kritika. Také Smetana sám si na svém díle nemálo zakládal, a jistě právem. Ve vlastní čtyřruční klavírní úpravě dal jej ještě téhož roku vydat u Schalka & Wetzlera s opusovým číslem 20 (je to poslední případ, kdy svou skladbu opusoval). Posílá výtisky svým göteborgským přátelům, Fröjdě Beneckové, J. P. Valentinovi, v r. 1866 dává pořídit opis partitury a posílá jej svému göteborgskému spolupracovníku Josefu Čapkovi, aby mohl göteborgským zahrát pochod s novým orchestrem, který se tam ustavil brzo po Smetanově odchodu. Tolik Smetanovi záleží na tom, aby i v jeho dřívějším působišti poznali jeho nové dílo. A ještě v dopise z 25. dubna 1881 připomíná J. Srbovi-Debrnovu: „*Rád bych také vydal Partituru a hlasy ku pochodu Shakespearovskému — z roku 1864 —*“ Smetanovo přání se — zatím aspoň v první části — uskutečnilo až téměř 90 let od vzniku skladby. Ten dlouhodobý průtah uškodil jistě rozšíření skladby, rozhodně však neuškodil vlastní hodnotě Smetanova díla, které působí stejně mladistvou svěžestí, jako když se před mnoha lety poprvé rozeznělo, provázejíc skvělý průvod shakespearovských postav na rozlehlém jevišti Novoměstského divadla.

František Bartoš